

Turski mijje iz Muzeja kralja Nikole, inv. MKN T 3963

Marina Šoć

KONZERVACIJA TURSKOG MILJEA XIX v. DVOR KRALJA NIKOLE

Milje (stolnjak, tavajja) - od pamuka, bogato izvezen zlatovezom, inventarski broj – MKN T 3963.
redni broj - 560 .

dimenzije - 103 x 111 cm,

zemlja porijekla - Turska, XIX v.

iz dvorske postavke - Kraljičin prijemni salon.

Osnova na kojoj je izrađen milje zlatno - žute boje (vidljivo na porubu, koja je pod uticajem svjetlosti (ultra - violetnih zraka) izbledjela, tako da je sada svijetlo -žute boje.

Ukrašen je bogatim zlatovezom po cijeloj površini, dok je duž ivica ovičen tankim zlatnim koncem (bod "pletunica").

Na sredini centralnog polja nalazi se kružni medaljon metalno - sive boje sa arapskim kaligrafskim tekstom, uokviren koncentričnim pojasom sa šest medaljona (tri medaljona tamno - crvene i tri medaljona metalno - sive boje) takođe sa orijentalnim natpisima, između kojih su tankim zlatnim koncem izvezeni floralni ornamenti.

Okolo ovog medaljona ritmički su raspoređeni cvjetovi i polumjesec sa zvijezdom, a u uglovima, grane sa buketom od po četiri cvijeta.

Na sredinama rubnog pojasa nalaze se četiri kvadratna tamno - crvena medaljona ovičena zlatnim gajtanom sa istim orijentalnim natpisima. Uglovi miljea se završavaju srollikim medaljonima plave boje takođe bogato ukrašena. Medaljoni su međusobno povezani zlatnim rozetama.

Polje između medaljona popunjeno je sitnim geometrijsko - floralnim ornamentima.

OSNOVNI PODACI O EKSPONATU

- 1) naziv predmeta: milje za salonski sto (tavajja, stolnjak),
- 2) zbirka: tekstil,
- 3) vrijeme nastanka: XIX v.

- 4) mjesto nastanka: Turska,
- 5) materijal: pamuk, pozlaćene niti,
- 6) tehnika i način izrade: zlatovez,
- 7) dimenzije: 103 x 111 cm.
- 8) vlasnik: Muzej Kralja Nikole I,
- 9) izložba: Kraljičin prijemni salon,
- 10) način akvizicije: dvorska zaostavština,
- 11) inv. broj: MKN T 3963.
- 12) raniji inv. broj: —
- 13) funkcija: upotrebna - ukrasna,
- 14) opis: milje, zlatno - žute boje sa medaljonima svijetlo - plave i tamno - crvene boje i ornamentima vezenim pozlaćenim nitima. Na sredini centralnog polja kružni medaljon (plavi) sa arapskim tekstom, uokviren koncentričnim pojasom sa po tri plava i crvena medaljona sa vezenim natpisima. Oko njih medaljon oblika zvijezde sa ritmički raspoređenim cvjetovima i polumjesecom sa zvijezdom, a u uglovima grana sa buketom od četiri cvijeta. Na sredinama rubnog pojasa crveni, a u uglovima plavi medaljoni sa tekstom. Postavljen platnom drap boje.

NAČIN IZRADE - VRSTA MATERIJALA

Tkanina od koje je urađen milje je pamučnog porijekla,¹ dimenzija 103 x 111 cm. Između postave i platna umetnuta je drapkasta pamučna gaza zbog bogatog i teškog zlatoveza.

UGROŽENOST I STEPEN OŠTEĆENJA

Gore navedenim metodama utvrđeno je da je stolnjak urađen od pamučnog vlakna, pretrpio brojna oštećenja.

Oštećenja su sljedeća:

- mehanička oštećenja,
- nedostatak niti osnove,
- platno pocijepano, na više mjesta hvali gaza,
- zlatovez pokidan i nedostaje,
- mrlje od muva,
- mrlje od voska,
- metalne niti (zlatovez) potamnile, uočljivi tragovi korozije,
- gubitak boje,
- deformacija tkanine.

---

¹ Metoda sagorijevanja je uobičajeni način za razlikovanje biljnih i životinjskih vlakana. Uzeći uzorak vlakna sagoreo je bрыз, žutim plamenom ostavljajući bijeli pepeo, što upućuje na biljno porijeklo tj. pamučno mercerizovano platno.

Drap - gaza (na kome je milje apliciran) je pocijepana sa tragovima prljavštine i korozije metalnih niti zlatoveza po cijeloj površini.

TOK KONZERVATORSKIH INTERVENCIJA

Prije konzervatorske intervencije milje je fotografisan i precrtan na paus - papir. Nakon fotografisanja uslijedilo je mehaničko čišćenje, sa naličja mekom četkom da bi se otklonila površinska nečistoća tj. zaostale i nataložene čestice prašine. Zaostala, sitna prljavština otklonjena je pincetom pod binokularnim mikroskopom i lupom.

Naslage od voska uklonjene su prvo mehanički - skalpelom, a zatim rastvaračem za masne mrlje u ovom slučaju benzinom.²

Mrlje od muva otklonjene su 3% rastvorom vodonik - peroksida.

Površina miljea dalje se čisti destilovanom vodom (metodom tamponiranja³ zbog nepostojanosti boje) pa pjenom neutralnog deterdženta - Lisapol N, pH=7,7. Ispiranje je obavljeno u običnoj a zatim u destilovanoj vodi (više puta, dok voda ne postane sasvim bistra). U poslednjoj vodi za ispiranje dodati je 1% rastvor glicerina.⁴

Metalni vez (potamnio usljed štetnog dejstva vanjskih faktora, starosti, neadekvatnog načina čuvanja, oksidacije) očišćen je rastvorom etil - alkohola, glicerina i destilovane vode u odnosu 3:1:6.

Postupak je ponovljen više puta dok niti nijesu dobile zlatno - žuti sjaj.

Zelenkaste mrlje očišćene su " KOMPLEKSON"- om III , (5% C10 H14 N2 Na 2 O 8 2H2O) u destilovanoj vodi. Ovako očišćen milje ostavljen je da se osuši na ravnoj površini radnog stola. Platno je koštanim štapićem poravnato da niti osnove i potke budu pod pravim uglom od (90 L) na sobnoj temperaturi 18° - 20° C.

RESTAURACIJA TKANINE METODOM PODLJEPLJIVANJA

Da bi se tkanina "ojačala", mora se podlijepiti sa tilom (odgovarajuće boje i teksture). Za bojenje tila i tkanine koriste se boje " LEVAFIX"⁵.

Potrebno je pripremiti banju za bojenje: na 5l vode dodaje se 25 gr. Na CL i 10 CaCO₃ (temperatura 40°C). Til koji se boji mora se predhodno osloboditi apreture,⁶ a zatim potopiti u banju za bojenje, u kojoj se dodaje: 3 gr. NaCL (vremenski 30 minuta na temperaturi 40° C), i dodaje se 2 gr. CaCO₃. Obojena tkanina se dobro ispira u običnoj pa u destilovanoj

2 Benzin je lako isparljiva tečnost koja rastvara masti i ulja. Za čišćenje sa smije koristiti isključivo čisti benzin - apotekarski. Osim benzina, koristi se još i trihloretilen i ugljenetrahlorid.

3 Ispod platna postavlja se papirnata vata koja upija oslobodenu prljavštinu i nečistoću - mijenja se više puta, a platno se čisti tamponom vate natopijenim pomenutim rastvorom tj. tamponira.

4 Glicerini se dodaje da bi vlaknu povratio mekoću i elastičnost.

5 LEVAFIX - MARINE BLAU PN -2 R.

6 Zaštitni sloj na tkanini - apretura otklanja se tako što se til pokvasi i nasapuna neutralnim deterdžentom. U posebnu posudu sipati vodu sa 5gr NaCO₃. Til potopiti i kuvati na blagoj temperaturi 30 minuta. Isprati u običnoj, a zatim u destilovanoj vodi i na kraju dodati 5 mil. amonijaka NH₄OH (da bi neutralisao sodu).

vodi, dok bude potpuno bistra. U zadnju vodu za ispiranje dodaje se 5 gr. sirćetne kiseline (CH₃COOH).

Na ovako pripremljen til nanosi se sintetički lijepak.⁷ Zavisno od debljine tkanine koja se obrađuje lijepak se nanosi sam ili razrijeđen benzinom. Nanosi se četkom na til i ostavi da se osuši (ishlapi). S obzirom da je milje jako oštećen (pokidane niti osnove i potke) podlijepljen je tako što je okrenut na naličje sa tilom i lijepkom preko njega. Preko tila stavlja se "flis papir" (masni papir) a zatim topla pegla (bez pokretanja, da se tkanina ne bi gužvala). Nakon sušenja višak tila se odreže makazama.

Ovako podlijepljen milje kompletno je pripremljen za restauratorske intervencije. Pokidane niti⁸ osnove i potke su određenim konzervatorskim koncem⁹ i bodom tj. bodom "polaganja niti" ušivene po cijeloj površini. Postava je takođe podlijepljena na više mjesta - gdje nedostaje platno i učvršćena adekvatnim konzervatorskim bodom.

ZLATOVEZ

Zlatovez je tehnika rada sa zlatnim koncem. Njegova upotreba seže u daleku prošlost. Naime, vezenje zlatom na tkaninama potiče još iz vremena starih Egipćana, Židova i Rimljana. U to doba zlato se rezalo u trakama iz veoma istanjenih zlatnih listova.

Kasnije, u doba ranog hrišćanstva zlatne niti su se upredale svilenim i lanenim predivom i tako su izrađeni prvi zlatni konci.

Od zlata ili metala mogu se napraviti niti različitih debljina, od najgrubljih do najfinijih njihovim uvijanjem, pletenjem ili opredanjem.

Danas se najčešće koristi pamučni konac obavijen tankom zlatnom ili srebrnom niti u smjeru "S", gustine 22 niti na cm.

Tkanine na kojima se radi zlatovez moraju biti gusto tkane i postavljene sa čvrstim lanenim ili pamučnim platnom (zbog težine zlatoveza), koje se prišiva na naličje.

Svaki uzorak izrađen zlatovezom postaje nešto bogato i rijetko. Ovom tehnikom najčešće se izrađuju rubni ukrasi, pojedini motivi ili cijeli uzorci. Njime se oduvijek (po cijelom svijetu) označavao visoki položaj u crkvi, državi, činovi u vojsci, društveni ugled. Može se raditi u kombinaciji sa perlicama, šljokicama, aplikacijama i stakličima, kao i svilenim vezom.

Turski milje - stolnjak bogato je ukrašen zlatovezom po cijeloj površini. Ukrasi su floralno - geometrijski i orijentalni (arapski) natpisi. Tehnika kojom je urađen zlatovez je: ukrasni ravni vez i reljefno - plošni bod.¹⁰

⁷ LASCAUX AKRYLHARZ - 40 B.

⁸ S obzirom da su niti osnove i potke pokidane (na više mjesta) i nedostaju, neophodno je bilo izravnati na sledeći način: ovlažene niti (destilovana voda) ispod kojih je postavljeno staklo, poravnate su koštanim štapićem a zatim se postavi kesica sa pjeskom da odstoji 24 h.

⁹ Konac 13/15 den. Zwicky, Wälliselleu, Swicce.

¹⁰ Termini za različite vrste primijenjenog boda tj. veza prihvaćeni su iz knjige Judy Brittain, *Enciklopedija ručnih radova*,